

ŠTÍPANÁ INDUSTRIE Z OBJEKTŮ KULTURY S VYPÍCHANOU KERAMIKOU Z HORNÍCH POČAPEL, OKR. MĚLNÍK

Daniel Stolz

V rámci vyhodnocení unikátního nálezů tří malovaných nádob, objevených v roce 2010 na sídlišti s vypíchanou keramikou v Horních Počaplech (*obr. 1; Zápotocká – Pecinovská – Vašíňová v tisku*), byla zpracována i štípaná industrie. Výsledky jejího rozboru bych chtěl představit v následujících odstavcích.

Historie záchranného výzkumu spolu s jeho výsledky a vztahem k přírodnímu prostředí již byly dvakrát podrobně popsány (*Pecinovská – Malyková 2011; Zápotocká – Pecinovská – Vašíňová v tisku*), proto zde uvedu pouze základní informace. Záchranný výzkum vyvolaný stavbou sportovního areálu na východním okraji obce proběhl v březnu až květnu 2010 pod vedením M. Pecinovské z Archeologického ústavu AV ČR. Na celé ploše se nacházela kulturní vrstva a archeologické objekty. Archeologický výzkum však byl značně ztížen silnou povodňovou aktivitou, kterou bylo možné sledovat v podobě vrstev říčních valonů a písku. Odkryty byly především sídlištní pozůstatky kultury s lineární keramikou, kultury s vypíchanou keramikou a z pozdní doby bronzové (*Pecinovská – Malyková 2011*). Dále byla prozkoumána sloupová stavba pravděpodobně z doby halštatské a dva pohřby kultury se šňůrovou keramikou.

Kultuře s vypíchanou keramikou náleží bezpečně objekty 54 a 72 a četné nálezy z kulturní vrstvy. Objekt 46 obsahoval jen malé množství nálezů této kultury, proto není jeho datace do tohoto období úplně jistá.

SOUPIS ARTEFAKTŮ

Obj. 46, část SV/2, hl. 0–10 cm:

1. Popis: nepravidelná čepel s ulomenou bazální částí ze silicitů glacienních sedimentů – dále jen SGS; délka: 29 mm; šířka: 15 mm; síla: 6 mm; hmotnost: 3 g; kůra: 10–25 %; patka: nedochovaná; dorzální redukce: nedochovaná; opotřebení: ne.

2. Popis: preparační úštěp s ulomenou terminální částí ze SGS; délka: 15 mm; šířka: 13 mm; síla: 2 mm; hmotnost: 1 g; kůra: ne; patka: upravena jedním úderem; dorzální redukce: ne; opotřebení: ne.

3. Popis: celý preparační úštěp ze SGS; délka: 14 mm; šířka: 15 mm; síla: 3 mm; hmotnost: 1 g; kůra: 10–25 %; patka: upravena jedním úderem; dorzální redukce: ne; opotřebení: ne.

4. Popis: preparační úštěp s ulomenou terminální částí ze SGS; délka: 25 mm; šířka: 14 mm; síla: 4 mm; hmotnost: 1 g; kůra: 75–100 %; patka: bodová; dorzální redukce: ne; opotřebení: ne.

5. Popis: celý preparační úštěp z neurčené suroviny; délka: 19 mm; šířka: 10 mm; síla: 2 mm; hmotnost: 1 g; kůra: 50–100 %; patka: upravena jedním úderem; dorzální redukce: ne; opotřebení: ne.

6. Popis: srpová čepel s ulomenou terminální a bazální částí ze SGS (*obr. 2:1*); délka: 22 mm; šířka: 12 mm; síla: 2

mm; hmotnost: 1 g; kůra: ne; patka: nedochovaná; dorzální redukce: nedochovaná; opotřebení: nevýrazné na hraně se srpovým leskem; poznámka: srpový lesk na levém boku.

7. Popis: zlomek čepel nebo úštěpu (odpad) ze SGS; délka: 7 mm; šířka: 15 mm; síla: 3 mm; hmotnost: 1 g; kůra: ne; patka: nedochovaná; dorzální redukce: nedochovaná; opotřebení: ne.

Obr. 1. Horní Počaply, okr. Mělník. Poloha lokality na mapě ČR

8. Popis: šupina ze SGS; délka: 10 mm; šířka: 5 mm; síla: 1 mm; hmotnost: 1 g; kůra: ne.

Obj. 54, část SG 6, hl. 0–10 cm:

1. Popis: celý cílový úštěp ze SGS; délka: 32 mm; šířka: 28 mm; síla: 6 mm; hmotnost: 5 g; kůra: 1–10 %; patka: upravena jedním úderem; dorzální redukce: ano; opotřebení: pravá hrana s výraznou pracovní retuší a levá hrana s vylámanými zoubky kvůli použití.

2. Popis: preparační úštěp s ulomenou terminální částí ze SGS; délka: 20 mm; šířka: 16 mm; síla: 5 mm; hmotnost: 1 g; kůra: ne; patka: upravena jedním úderem; dorzální redukce: ne; opotřebení: ne.

3. Popis: srpová čepel s ulomenou terminální částí z křemence typu Skršín – dále jen KcS (*obr. 2:2*); délka: 23 mm; šířka: 15 mm; síla: 4 mm; hmotnost: 1 g; kůra: ne; patka: upravená více údery; dorzální redukce: ne; opotřebení: pravá hrana se srpovým leskem olámána, levá hrana slabé stopy po opotřebení; poznámka: slabý srpový lesk na pravém boku.

4. Popis: čepel s ulomenou terminální částí z KcS (*obr. 2:6*); délka: 23 mm; šířka: 13 mm; síla: 3 mm; hmotnost: 1 g; kůra: ne; patka: upravena jedním úderem; dorzální redukce: ne; opotřebení: ne.

5. Popis: bazální část čepele z KcS; délka: 11 mm; šířka: 11 mm; síla: 3 mm; hmotnost: 1 g; kůra: ne; patka: upravena jedním úderem; dorzální redukce: ano; opotřebení: ne.

6. Popis: čepel s ulomenou terminální částí ze SGS; délka: 20 mm; šířka: 20 mm; síla: 4 mm; hmotnost: 1 g; kůra: ne; patka: upravená více údery; dorzální redukce: ne; opotřebení: ne.

7. Popis: fragment mesiální části čepele ze SGS; délka: 9 mm; šířka: 13 mm; síla: 3 mm; hmotnost: 1 g; kůra: ne; patka: nedochovaná; dorzální redukce: nedochovaná; opotřebení: na jedné hraně.

8. Popis: odstěpek ze SGS; délka: 12 mm; šířka: 8 mm; síla: 2 mm; hmotnost: 1 g; kůra: 1–10 %; patka: bodová; dorzální redukce: ne; opotřebení: ne.

9. Popis: celá čepel ze SGS (*obr. 2:3*); délka: 26 mm; šířka: 13 mm; síla: 3 mm; hmotnost: 1 g; kůra: ne; patka: neurčená; dorzální redukce: ne; opotřebení: na pravé hraně a na levé hraně v terminální části.

10. Popis: čepel s ulomenou bazální částí ze SGS (*obr. 2:5*); délka: 24 mm; šířka: 14 mm; síla: 4 mm; hmotnost: 1 g; kůra: 1–10 %; patka: nedochovaná; dorzální redukce: nedochovaná; opotřebení: nevýrazné na pravé hraně; poznámka: artefakty č. 9 a 10 pocházejí z jednoho jádra.

Obj. 54, část SG 6, hl. 10–20 cm:

11. Popis: celá čepel se strmou retuší na pravém boku ze SGS (*obr. 2:4*); délka: 45 mm; šířka: 18 mm; síla: 4 mm; hmotnost: 3 g; kůra: ne; patka: upravena jedním úderem; dorzální redukce: ne; opotřebení: levá hrana částečně vylámána, stopy opotřebení na retuši.

12. Popis: čepel s ulomenou terminální částí z bavorského deskovitého rohovce typu Abensberg-Arnhofen; délka: 19 mm; šířka: 11 mm; síla: 2 mm; hmotnost: 1 g; kůra: 1–10 %; patka: upravena jedním úderem; dorzální redukce: ne; opotřebení: ne.

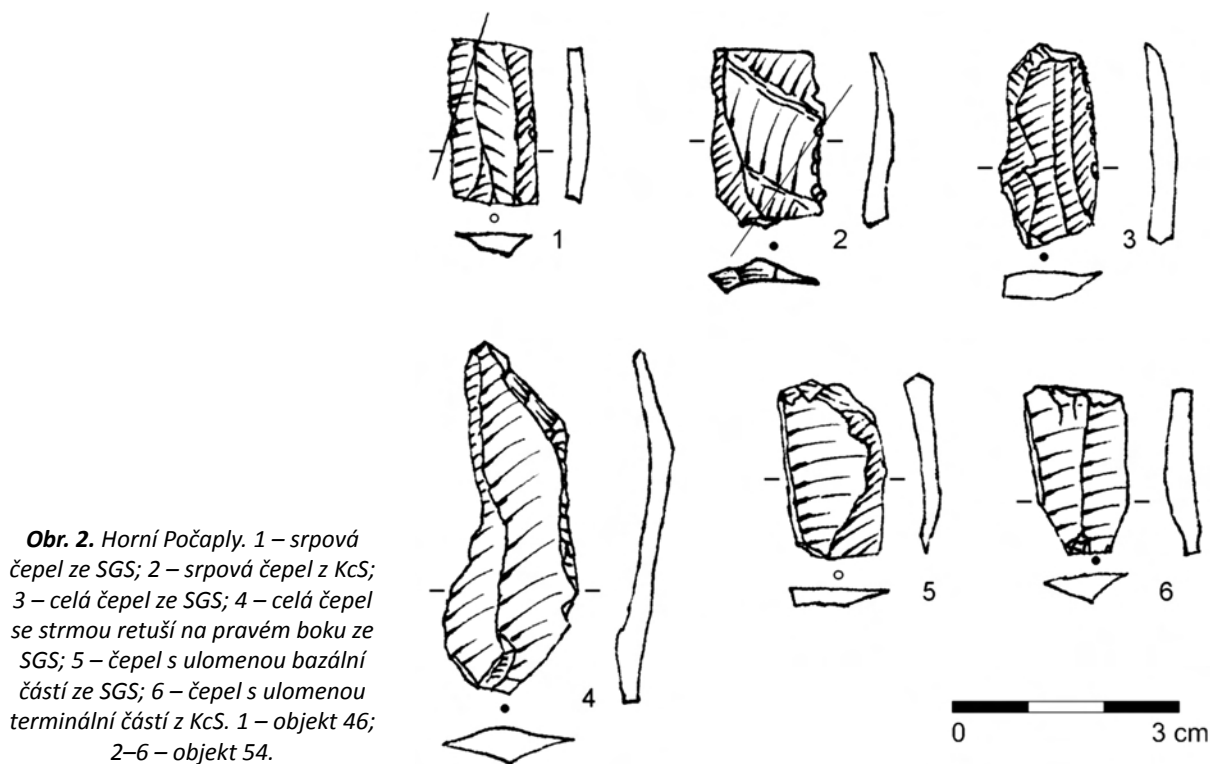
13. Popis: celý preparační úštěp z KcS; délka: 39 mm; šířka: 17 mm; síla: 8 mm; hmotnost: 6 g; kůra: ne; patka: upravena primárním facetováním; dorzální redukce: ano; opotřebení: ne.

ZHODNOCENÍ

Soubor je pro detailní analýzu se svými 21 kusy příliš malý, proto se pokusíme jen o stručné shrnutí. Spektrum zastoupených surovin je poměrně chudé. V souboru jasně dominují s 15 jedinci (71,4 %) silicity glacienních sedimentů (dále jen SGS), jejichž sekundární zdroje se nacházejí v severních Čechách ve vzdálenosti zhruba 50–60 km. Z blízkých severozápadočeských křemenců máme zastoupen čtyřmi kusy (19 %) pouze typ Skršín (dále jen KcS), jehož výchozy se rozkládají 43 km západně od lokality. V mladším stupni kultury s vypíchanou keramikou velice oblíbená deskovitá varieta bavorských rohovců typu Abensberg-Arnhofen (dále jen BRAA) se objevila v jednom případě (4,8 %). Jeho zdrojová oblast se nachází u Kelheimu v Bavorsku ve vzdálenosti přibližně 240 km. U jednoho artefaktu se nepodařilo surovinu zjistit.

Malá velikost souboru nedovoluje dělat konkrétnější závěry. Překvapuje však nízký výskyt BRAA, který je v mladším stupni StK např. na sousedním Pražsku a jeho nejbližším okolí velice hojný (např. Černý Vůl, Praha-Stodůlky a Roztoky; Řídký – Stolz – Zápotocká 2009, 198–200). Podle těchto souborů a kolekce z Horek nad Jizerou (Lička *et al.* 1999), Mšena (Šída 2007, 88) a Vchynice (Řídký *et al.* 2012, 654–655) se zdá, že ve IV. stupni StK na Pražsku a jižněji se vyskytují v hojně míře deskovité BRAA a SGS a výrazně méně KcS i KcT. V okolí Labe a severněji jednoznačně převládají SGS a ve velmi malé míře jsou zastoupeny deskovité BRAA, KcS a KcT. V obou oblastech stoupá směrem k západu (tj. k výchozům) podíl KcS a KcT. Oblast okolo Labe ve středních Čechách tedy představovala v rámci distribuce deskovité BRAA výraznou hranici, za kterou se již tato surovina dostávala v minimálním množství.

Ve výrobních kategoriích mají čepele a jejich segmenty (11 ks – 52,4 %) a úštěpy a odpad (10 ks – 47,6 %) téměř shodné hodnoty. Neopracovaná surovina, předjádra a jádra se neobjevily, což vzhledem k malé velikosti souboru nepřekvapuje. V morfologických kategoriích mají opět úštěpy a odpad (10 ks – 47,6 %) a čepele a jejich segmenty (10 ks – 47,6 %) vyrovnané zastoupení. Nástroj se vyskytl pouze v jednom případě (4,8 %).

Obr. 2. Horní Počaply. 1 – srpová čepel ze SGS; 2 – srpová čepel z KcS; 3 – celá čepel ze SGS; 4 – celá čepel se strmou retuší na pravém boku ze SGS; 5 – čepel s ulomenou bazální částí ze SGS; 6 – čepel s ulomenou terminální částí z KcS. 1 – objekt 46; 2–6 – objekt 54.

Mezi úštěpy a odpadem (10 ks) převládají preparační úštěpy (6 ks) nad zlomky (tj. odpad) a šupinami (3 ks) a cílovým úštěpem (1 ks) s dominantním zastoupením SGS (8 ks). Výskyt kůry na úštěpech pozorujeme u čtyř jedinců. U pěti jedinců se objevuje patka upravená jedním úderem (jednou s dorzální redukcí) a po jednom jedinci patka bodová nebo upravená primárním facetováním s dorzální redukcí. Vysoké zastoupení SGS, převaha preparačních úštěpů a malé rozměry většiny artefaktů u objektu 46 dokazují, že v blízkém okolí pravděpodobně došlo k preparaci jádra či jader SGS. Srpový lesk nebyl identifikován a vizuálně pozorovatelné opotřebení bylo zjištěno pouze u cílového úštěpu ze SGS.

Mezi čepelími a jejich fragmenty (11 ks) jsou hojnější jedinci s ulomenou terminální částí (4 ks). Alespoň po dvou kusech se ještě vyskytují celé čepele a čepele s ulomenou bazální částí. Mezi použitými surovinami opět převládají SGS (7 ks) nad KcS (3 ks) a BRAA (1 ks). Původní povrch se dochoval u dvou jedinců ze SGS a BRAA. Patka se zachovala u pěti jedinců, když čtyřikrát byla upravená jedním úderem (jednou s dorzální redukcí; 2× KcS, 1× BRAA, 1× SGS) a jednou více úderů (KcS). Vizuálně pozorovatelné opotřebení bylo identifikováno na pěti čepelích ze SGS (4 ks) a KcS (1 ks) a čepelovém nástroji ze SGS. Srpový se objevil na dvou čepelích ze SGS a KcS (obr. 2:1–2). Čtyři čepele mají pravidelný tvar (2× SGS, 2× KcS), délku mezi 20–30 mm a nejsou výrazněji prohnuté (obr. 2:1–3, 6). Mohly tak sloužit jako vkládky do srpů nebo řezných nástrojů, i když nemají koncovou nebo boční ostřicí retuš. U dvou jedinců to potvrzuje jejich srpový lesk (obr. 2:1–2) a u jednoho snad naznačuje opotřebení boční hrany (obr. 2:3). Poslední artefakt nenese vizuálně rozpoznatelné stopy využití (obr. 2:6).

Retušovaný nástroj byl překvapivě zjištěn pouze jeden. Jedná se o čepel se strmou boční retuší ze SGS (obr. 2:4). Opotřebení boku se strmou retuší dokazuje, že sloužil jako pracovní hrana.

LITERATURA

- Lička, M. – Přichystal, A. – Sklenář, K. – Šreinová, B. – Beneš, J. 1999: Příspěvek k osídlení kultury s vypíchanou keramikou v Horkách nad Jizerou, okr. Mladá Boleslav, Časopis Národního muzea 168/3–4, 1–22.
- Pecinová, M. – Malyková, D. 2011: Sídlištní objekty z pozdní doby bronzové v Horních Počaplech, okr. Mělník, Archeologie ve středních Čechách 15, 291–300.
- Řídký, J. – Stolz, D. – Zápotocká, M. 2009: Neolitické osídlení v Černém Vole (Praha-západ). Formy objektů, keramika a štípaná industrie z výzkumů 1975–1977 a 1914, Praehistorica 28, 177–236.

- Řídký, J. – Květina, M. – Půlpán, M. – Kovačiková, L. – Stolz, D. – Brejcha, R. – Šreinová, B. – Šrein, V. 2012: Analýza a interpretace nálezů z příkopu neolitického rondelu ve Vchýnicích (okr. Litoměřice), Archeologické rozhledy 64, 628–694.
- Šída, P. 2007: Využívání kamenné suroviny v mladší a pozdní době kamenné. Dílenské areály v oblasti horního Pojizeří. Dissertationes Archaeologicae Brunenses/Pragensesque 3. Praha–Brno.
- Zápotocká, M. – Pecinová, M. – Vašíňová, M. *v tisku*: Raná fáze lengyelské kultury v Čechách: jáma č. 54 s vypíchanou keramikou v Horních Počaplech (okr. Mělník), Archeologické rozhledy.

CHIPPED STONE INDUSTRY FROM FEATURES OF THE STROKED POTTERY CULTURE AT HORNÍ POČAPLY, MĚLNÍK DISTRICT

Within the process of interpretation of a unique find consisting of three painted vessels which were discovered at a settlement of the Stroked Pottery culture at Horní Počaply in 2010 (Zápotocká – Pecinová – Vašíňová, forthcoming), a small assemblage of chipped stone industry was processed as well (21 pcs). The dominant material in the assemblage are siliceous rocks from glaciogenic sediments represented by 15 pieces, the secondary sources of which are located in northern Bohemia. When it comes to the closely related north-western Bohemian quartzites, only the Skršín type is represented. The tabular variety of Bavarian chert of the Abensberg–Arnhofen type, which was quite popular during the late phase of the Stroked Pottery culture, was only determined in one case. No raw material of south-eastern origin, from where the early Lengyel pottery found in feature 54 originated, was identified.

When it comes to production categories, blades and their segments (11 pcs – 52.4 %) and flakes and refuse (10 pcs – 47.6 %) reach almost the same values. Tools are represented by just one blade with steep lateral retouch (4.8 %). The higher percentage of preparatory flakes made of siliceous rocks from glaciogenic sediments in the case of feature 46 proves that the preparation of a core or more cores of siliceous rocks from glaciogenic sediments took place in its vicinity. There are 11 blades and their fragments – four pieces have a regular shape, a length between 20–30 mm and are not sharply bent (Fig. 2:1–3,6). They could have served as inserts in sickles or cutting tools despite the fact that they do not have any terminal or lateral sharpening retouch. In two cases, it is confirmed by their sickle sheen, in one case, it is probably indicated by the wear on the side edge.

Fig. 1. Horní Počaply. Location of the site on a map of the Czech Republic

Fig. 2. 1–2 – sickle blade; 3 – complete blade;
4 – complete blade with steep retouch on its right side;

5 – blade with a broken-off basal part; 6 – blade with a broken-off terminal part. SGS = siliceous rocks from glaciogenic sediments; KcS – quartzite of the Skršín type; 1 – feature 46; 2–6 – feature 54.